

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого
Кафедра права Європейського Союзу

С И Л А Б У С
навчальної дисципліни
«МІЖНАРОДНЕ ГУМАНІТАРНЕ ПРАВО»

Рівень вищої освіти – другий (магістерський) рівень

Ступінь вищої освіти – магістр

Галузь знань – 08 «Право»

Спеціальність – 081 «Право»

Статус навчальної дисципліни – за вибором студента

Рік набору – 2021

Силабус навчальної дисципліни «Міжнародне гуманітарне право»
для студентів другого (магістерського) рівня вищої освіти галузі знань 08
«Право» спеціальності 081 «Право», Харків: Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава
Мудрого, 2021. 18 с.

Розробник

Щокін Юрій Вадимович – доцент кафедри права Європейського
Союзу, доктор юридичних наук, доцент

Затверджено на засіданні кафедри права Європейського Союзу
(протокол № 1 від 02.09.2021 р.)

Завідувач кафедри - Яковюк Іван Васильович, доктор юридичних наук,
професор

Дані про викладача

Назва навчальної дисципліни	Право міжнародних організацій
Вид навчальної дисципліни	За вибором студента
Викладач	Щокін Юрій Вадимович, доцент кафедри права Європейського Союзу, доктор юридичних наук, доцент
Контактний телефон	057-704-05-39
E-mail	yuri.v.shchokin@nlu.edu.ua
Консультації	Викладач перебуває на кафедрі відповідно до розробленого графіку індивідуальних консультацій. Вул. Динамівська, 7, ауд. 810.
Онлайн консультації	https://www.facebook.com/yuri.shchokin/

Анотація навчальної дисципліни

Міжнародне гуманітарне право є галуззю міжнародного публічного права, яка регулює міжнародні відносини щодо ведення військових дій і має на меті гуманізацію засобів і методів ведення збройних конфліктів міжнародного і неміжнародного характеру. Норми та інститути цієї галуззі регулюють весь комплекс міжнародних правовідносин, пов'язаний з початком військових дій, його правовими наслідками, припустимими засобами та методами їх ведення, особливостями захисту прав людей, що опинилися у театрі бойових дій, участю міжнародних міжурядових та неурядових організацій в їх гуманізації.

Оволодіння студентами зазначеною дисципліною дозволить поглибити їх знання у сфері міжнародного публічного права; засвоїти особливості міжнародно-правового регулювання міжнародних відносин під час ведення збройних конфліктів; засвоїти сутність відповідних основних правових понять. Студенти отримають інформацію щодо основних напрямів діяльності Організації Об'єднаних Націй та Міжнародного Комітету Червоного Хреста щодо імплементації норми міжнародного гуманітарного права, а також низки міжнародних кримінальних трибуналів (Нюрнберзького, Міжнародного кримінального трибуналу щодо колишньої Югославії, Міжнародного

кримінального трибуналу щодо Руанди, Міжнародного кримінального суду) щодо його застосування; здобудуть навички правильного тлумачення та застосування договірних та звичаєвих норм міжнародного гуманітарного права.

Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета навчальної дисципліни – формування цілісної системи професійних знань, умінь, навичок та інших компетентностей здобувачів вищої освіти в специфічному сегменті міжнародно-правового регулювання міжнародних правовідносин держав і інших суб'єктів міжнародного права під час ведення збройних конфліктів міжнародного та неміжнародного характеру.

Завдання:

- формування системи теоретичних знань щодо міжнародного гуманітарного права як галузі міжнародного публічного права;
- опанування інструментарієм та базовими категоріями міжнародного гуманітарного права;
- отримання інформації щодо основних напрямів гуманізації засобів та методів ведення збройних конфліктів міжнародного та неміжнародного характеру за допомогою норм міжнародного гуманітарного права;
- здобуття навичок застосування основоположних конвенцій у сфері міжнародного гуманітарного права (зокрема, Гаазьких конвенцій 1899 і 1907 років та Женевських конвенцій 1949 років та Протоколів до них 1977 р.);
- отримання інформації щодо діяльності Міжнародного комітету червоного хреста, Міжнародного руху Червоного хреста та Товариства Червоного хреста України;
- здобуття навичок правильного визначення правового статусу учасників збройних конфліктів;
- отримання інформації щодо імплементації норм міжнародного гуманітарного прав у внутрішнє право України.

Місце навчальної дисципліни у структурі освітньо-професійної програми. Міждисциплінарні зв'язки

Пререквізити: «Міжнародне право» «Міжнародне приватне право».

Кореквізити: «Право міжнародної відповідальності», «Право міжнародних організацій», «Основи геополітики», «Право міжнародних договорів».

Очікувані результати навчання

У результаті засвоєння навчальної дисципліни здобувач вищої освіти повинен демонструвати такі результати навчання:

Викладання навчальної дисципліни забезпечує формування у здобувача вищої освіти загальних і спеціальних компетентностей та досягнення результатів навчання, визначених стандартом вищої освіти відповідної спеціальності та освітньо-професійною програмою «Право», а саме:

У результаті засвоєння навчальної дисципліни здобувач вищої освіти повинен демонструвати такі результати навчання:

РН 1. Демонструвати знання й розуміння сучасних правових доктрин, категорій і принципів міжнародного гуманітарного права.

РН 2. Аналізувати вплив історичних подій на майбутнє міжнародного гуманітарного права.

РН 3. Визначати сутність та структуру системи міжнародного гуманітарного права, його зв'язки з національними правовими системами держав – учасників відповідних правовідносин.

РН 4. Характеризувати критерії розмежування міжнародних правовідносин у мирний час і під час збройних конфліктів.

РН 5. Демонструвати розуміння особливостей основоположних конвенцій у сфері міжнародного гуманітарного права (зокрема, Гаазьких конвенцій 1899 і 1907 років та Женевських конвенцій 1949 років та Протоколів до них 1977 р.).

РН 6. Визначати правовий статус та особливості притягнення до

міжнародної кримінальної відповідальності фізичних осіб.

РН 7. Аналізувати особливості застосування міжнародно-правових звичаїв у сфері міжнародного гуманітарного права.

РН 8. Надавати правову оцінку стану міжнародних правовідносин України з державами і міжнародними міжурядовими і неурядовими організаціями, що функціонують у сфері міжнародного гуманітарного права.

РН 9. Надавати консультації щодо можливості застосування Гаазьких конвенцій 1899 і 1907 років та Женевських конвенцій 1949 років та Протоколів до них 1977 р.

РН 10. Визначати засоби притягнення до міжнародно-правової відповідальності за порушення норм міжнародного гуманітарного права.

Розклад занять з навчальної дисципліни для студентів денної форми навчання¹

Дата	Теми лекцій	Теми практичних занять	Теми самостійної роботи (в годинах)
	1.Поняття, предмет і сфера дії міжнародного гуманітарного права (МГП).	1. Поняття, предмет і сфера дії міжнародного гуманітарного права (МГП).	9
	2. Джерела МГП.	Джерела МГП.	9
	3.Учасники збройного конфлікту	3. Учасники збройного конфлікту	8
	4.Правила ведення військових дій.	4.Заборонені засоби ведення військових дій. 5. Заборонені методи ведення військових дій	9

¹ Особливості тематичної структури навчальної дисципліни для студентів заочної форми навчання визначаються робочою програмою навчальної дисципліни.

	5. Захист прав особи під час збройного конфлікту	6.Правовий статус поранених, хворих і військовополонених під час збройного конфлікту. 7. Захист дітей, жінок та осіб, що потребують притулку, під час збройного конфлікту	9
	6.Міжнародно-правове регулювання ведення неміжнародних збройних конфліктів.	8. Міжнародно-правове регулювання ведення неміжнародних збройних конфліктів.	9
	7.Міжнародний комітет Червоного Хреста (МКЧХ).	9. Міжнародний комітет Червоного Хреста (МКЧХ).	9
	8.Імплементация державами норм МГП.	10. Імплементация державами норм МГП.	9
	9. Імплементация Україною норм МГП.	11. Імплементация Україною норм МГП.	9

**Види навчальних занять та самостійна робота
для здобувачів вищої освіти заочної форми навчання**

№ п/п	Теми лекцій	Теми практичних занять	Самостійна робота (в годинах)
1	1.Поняття, предмет і сфера дії міжнародного гуманітарного права (МГП).	Поняття, предмет і сфера дії міжнародного гуманітарного права (МГП).	110
2	Правила ведення військових дій.	Правила ведення військових дій.	
3	Захист прав особи під час збройного конфлікту	-	

Самостійна робота студентів

Самостійна робота студентів здійснюється у таких формах:

- опрацювання нової наукової та навчальної літератури;
- робота над кейсами;
- виконання практичних завдань, самотестування;
- написання есе та рефератів;
- підготовка тез доповідей на науково-практичні конференції та статей;
- підготовка портфоліо практики Міжнародного Суду ООН щодо

тлумачення Статуту ООН;

- участь у конкурсах студентських наукових праць;
- участь у moot-courtz міжнародного права;
- підготовка дослідження (проекту) з вузької проблематики із подальшою його презентацією перед аудиторією;
- проходження он-лайн курсів з права міжнародних організацій;
- підготовка до практичних занять, колоквиумів та іспиту.

Завдання та методичні рекомендації до самостійної роботи наведено у Методичних матеріалах з навчальної дисципліни «Міжнародне гуманітарне право» для студентів другого (магістерського) рівня вищої освіти галузі знань 08 «Право» спеціальності 081 «Право».

Навчально-методичне та інформаційне забезпечення навчальної дисципліни

Нормативна література

Конвенція про закони і звичаї суходільної війни 1907 р. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_222 .

Конвенция о запрещении или ограничении применения конкретных видов обычного оружия, которые могут считаться наносящими чрезмерные повреждения или имеющими неизбирательное действие от 10 апреля 1981 г. URL: <https://www.icrc.org/ru/doc/resources/documents/misc/treaties-ccw-101080.htm>.

Конвенция о запрещении разработки, производства и накопления запасов бактериологического (биологического) и токсинного оружия и об их уничтожении от 16 декабря 1971 г. URL: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/bacweap.shtml .

Конвенція про покращення участі поранених і хворих у діючих арміях від 12 серпня 1949 р. (Женевська конвенція). URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_151 .

Конвенція про покращення участі поранених, хворих та осіб, які зазнали корабельної аварії, зі складу збройних сил на морі від 12 серпня 1949 р. (Женевська конвенція). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_152#Text

Конвенція про поводження з військовополоненими від 12 серпня 1949 р. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_153 .

Конвенція про захист цивільного населення під час війни від 12 серпня 1949 р. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_154 .

Додаткові протоколи I та II 1977 року до Женевських конвенцій 1949 р. *Действующее международное право*. В 3-х томах. Составители Ю.М. Колосов и Э.С. Кривчикова. Том 2. Москва: Издательство Московского независимого института международного права, 1999. С. 731 – 803 .

Конвенция о защите культурных ценностей в случае вооруженного конфликта от 14 мая 1954 г. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_157?test=dCCMfOm7xBWMGQYEZii6eDO6HI4gws80msh8Ie6 .

Література

Основна література

Грушко М. В. Становлення та специфіка міжнародно-правового режиму військовополонених: монографія. Одеса: Фенікс, 2016. 284 с.

Жуковська Я. М. Вплив збройних конфліктів на дію міжнародних договорів. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: Юриспруденція. 2014. № 9-1. С. 238–240.

Кальсховен Ф. Ограничения методов и средств ведения войны. 2-е изд., испр. Москва: МККК, 1999. 232 с.

Лисик В. М. Правовий статус Міжнародного комітету Червоного Хреста у міжнародному праві: монографія. Одеса: Фенікс, 2012. 208 с.

МакНейл Д.Х. Консультативное заключение Международного суда по делам о ядерном оружии. Первая оценка. *Международный журнал Красного Креста*. Январь-февраль 1997. № 14. С. 125-142.

Остроухов Н. В. Основные международно-правовые режимы, применяемые в период вооруженного конфликта. *Московский журнал международного права*. 2009. № 2. С. 63–75.

Павлова Л. В. Роль статьи 3 Женевских конвенций 1949 г. в прогрессивном развитии международного гуманитарного права. *Журнал международного права и международных отношений*. 2010. № 4. С. 3–9.

Палванкар У. Меры, с помощью которых государства могут выполнить свое обязательство обеспечить соблюдение международного гуманитарного права. *Имплементация международного гуманитарного права: сб. статей и док-тов*. Москва: МККК, 1998. С. 345–368.

Пикте Ж. Развитие и принципы международного гуманитарного права. 2-е изд., испр. Москва: Международный Комитет Красного Креста, 2001. 112 с.

Рабінович П. М. Людяність під захистом права (до 65-річчя завершення Нюрнберзького процесу). *Вісник академії правових наук України* : зб. наук. пр. / редкол.: В. Я. Тацій та ін. Харків: Право, 2011. № 3 (66). С. 3–15.

Сагер М. Контрольные механизмы в международном гуманитарном праве. *Московский журнал международного права*. 1991. № 3–4. С. 26–33.

Сандо И. Международный комитет Красного креста как хранитель МГП. *Московский журнал международного права*. 1999. Специальный выпуск. Декабрь. С. 91–107.

Сандо И. Выполнение международного гуманитарного права. *Имплементация международного гуманитарного права: сб. статей и док-тов*. Москва: МККК, 1998. С. 207–246.

Серикпа Аттеби Рене. Вооруженный конфликт как объект международного гуманитарного права (на примере вооруженного конфликта в Кот-д'Ивуаре). *Евразийский юридический журнал*. 2015. № 9 (88). С. 45–49.

Флек Д. Выполнение положений международного гуманитарного права: проблемы и приоритеты. *Имплементация международного гуманитарного права*: сб. статей и док-тов. Москва: МККК, 1998. С. 247–268.

Хенкерст Ж.-М., Досвальд-Бек Л.и др. Обычное международное гуманитарное право. Нормы. Т.1 / пер. с англ. МККК, 2006. 818 с.

Шандиева Н.О. Международная конвенция о борьбе с вербовкой, использованием, финансированием и обучением наёмников. *Правоведение*. 2005. № 2. С. 118–131.

Додаткова література

Бисултанов А. К. Действие международного гуманитарного права *in personae* и вооруженные конфликты. *Закон и право*. 2015. № 11. С. 146–150.

Волова Л. И. Деятельность Международного уголовного суда и трибуналов *ad hoc* – новый этап в развитии международного гуманитарного права. *Северо-Кавказский юридический вестник*. 2011. № 3. С. 67–72.

Гіждіван Л. Взаємодія міжнародного права прав людини і міжнародного гуманітарного права у сфері покарання злочинців. *Український часопис міжнародного права*. 2003. № 4. С. 110-113.

Громовенко К. В. Кодифікація норм про приватні військові та охоронні компанії у міжнародному праві. *Актуальні проблеми політики* : зб. наук. пр. / гол. ред. С. В. Ківалов ; відп. за вип. Л. І. Кормич. Одеса : Національний університет "Одеська юридична академія" : Південноукраїнський центр гендерних проблем, 2012. Вип. 46. С. 118–125.

Громовенко К. В. Международный терроризм и частные военные и охранные компании: проблемные международно-правовые аспекты. *Альманах міжнародного права*. 2014. Вип. 4. С. 95–103.

Иванов Д.В. Международная система защиты беженцев. *Московский журнал международного права*. 1998. № 4. С.141–159.

Котляров И. И. Преемственность Нюрнбергских принципов в международном гуманитарном праве. *Московский журнал международного права*. 2006. № 4. С. 93–109.

Котляров И. И. Деятельность командиров и юридических советников в свете требований международного гуманитарного права. *Московский журнал международного права*. 2000. № 4. С. 165–172.

Котляров И. И. Международное гуманитарное право об ограничении воюющих в выборе методов ведения войны. *Московский журнал международного права*. 2009. № 2 (74). С. 44–62.

Криль Ф. Международное гуманитарное право о защите женщин. *Защита лиц и объектов в международном гуманитарном праве: сб. статей и док-тов*. Москва: МККК, 1999. С. 45–83.

Криль Ф. Защита детей во время вооруженных конфликтов. *Защита лиц и объектов в международном гуманитарном праве: сб. статей и док-тов*. Москва: МККК, 1999. С. 105–121.

Кукушкина А. Действие норм международного права в период вооруженных конфликтов. *Государство и право*. 1994. № 1. С. 102–108.

Кулебякин В. Н., Пронина Е. Е. Регулирование деятельности частных военных и охранных компаний в национальном и международном праве. *Московский журнал международного права*. 2014. № 4 (96). С. 4–15.

Кулик Е. Запрещенные методы ведения войны и их применение в современных вооруженных конфликтах. *Альманах международного права*. 2009. Вып. 1. С. 162–170.

Лавуйе Ж.-Ф. Беженцы и перемещённые лица: международное гуманитарное право и роль МККК. *Защита лиц и объектов в международном гуманитарном праве: сб. статей и док-тов*. Москва: МККК, 1999. С. 191–220.

Макарченко О. Ю. Міжнародно-правове забезпечення захисту навколишнього середовища під час збройних конфліктів. *Публічне право*. 2015. № 2 (18). С. 200–206.

МакНейл Д.Х. Консультативное заключение Международного суда по делам о ядерном оружии. Первая оценка. *Международный журнал Красного Креста*. Январь-февраль 1997. № 14. С. 125-142.

Манько М. В. «Незаконні комбатанти»: сучасні реалії. *Часопис Київського університету права*. 2013. № 1. С. 343–348.

Морис Ф., Куртен Ж. де. Действия МККК в интересах беженцев и гражданских перемещённых лиц. *Защита лиц и объектов в международном гуманитарном праве*: сб. статей и док-тов. Москва: МККК, 1999. С. 171–190.

Платтнер Д. Защита детей в международном гуманитарном праве. *Защита лиц и объектов в международном гуманитарном праве*: сб. статей и док-тов. Москва: МККК, 1999. С. 85–104.

Русинова В. Н. Руководство Международного комитета Красного Креста по толкованию понятия «непосредственное участие в военных действиях»: proetcontra. *Московский журнал международного права*. 2011. № 4 (84). С. 19–36.

Русинова В. Н. Международно-правовое регулирование права на жизнь в вооруженных конфликтах. *Московский журнал международного права*. 2013. № 1 (89). С. 4–20.

Саунина Е.В. Сфера действия правовых ограничений при ведении боевых действий немеждународного характера. *Московский журнал международного права*. 1999. № 3. С. 152–155.

Хасан М. Защита медицинского персонала в условиях вооруженных конфликтов. *Московский журнал международного права*. 1999. № 3. С. 156–165.

Хассон Д. Х. Предоставление специального статуса журналистам в зоне вооруженных конфликтов: аргументы «за» и «против». *Евразийский юридический журнал*. 2016. № 3. С. 55–58.

Цибуленко Є. Засоби ведення війни і охорона навколишнього середовища. *Український часопис міжнародного права*. 2002. № 2. С. 42–47.

Цибуленко Є. Зброя об'ємного вибуху в світлі міжнародного гуманітарного права. *Право України*. 1998. № 12. С. 109–112.

Цибуленко Є. Обмеження застосування звичайної зброї. *Юридический вестник*. 2000. № 1. С. 103.

Шетай В. Вклад Международного суда в международное гуманитарное право. *Международный журнал Красного Креста. Сборник статей*. 2003. С. 89–128.

Ястребова А. Ю. Механизмы международно-правовой защиты вынужденных мигрантов в условиях военных действий. *Московский журнал международного права*. 2012. № 1 (86). С. 46–63.

Інтернет-ресурси:

Сайт досліджень по МГП - <http://www.ihl.ihlresearch.org>

Сайт конкурсу Ж.Пікте - <http://www.concourspictet.org>

Сайт Міжнародного руху Червоного Хреста і Червоного Півмісяця -
<http://www.redcross.int>

Сайт Міжнародного кримінального суду - <http://www.icc.int>

Сайт Міжнародної гуманітарної комісії з встановлення фактів -
<http://www.ihffc.org>

Сайт Міжнародної Федерації товариств Червоного Хреста і Червоного Півмісяця - <http://www.ifrc.org>

Сайт МКЧХ - <http://www.icrc.org>

Сайт ООН - <http://www.un.org>

Сайт Региональной Делегации МККК в Российской Федерации, Беларуси, Молдове и Украине - <http://www.icrc.org/rus>

Стандартизований електронний навчально-методичний комплекс кафедри права Європейського Союзу. URL:

http://library.nlu.edu.ua/index.php?option=com_k2&view=itemlist&task=category&id=623:kafedra-prava-yevropeiskoho-soiuzu&Itemid=151

Вимоги викладача

Студенти *повинні*: регулярно відвідувати практичні заняття; систематично та активно працювати на лекційних і практичних заняттях; давати повну й ґрунтовну відповідь на питання; обґрунтувати свою точку зору при обговоренні доповіді; повно й переконливо наводити доводи при розв'язанні завдань; аналізувати норми міжнародного гуманітарного права, здійснювати аналіз судової та правозастосовної практики; якісно виконувати письмові практичні завдання, контрольні та самостійні роботи. Практичні заняття, пропущені за поважних причин, можуть бути відрацьовані за попереднім узгодженням із викладачем.

Студентам *рекомендується*: брати участь у наукових конференціях, конкурсах наукових праць, роботі наукового гуртка міжнародного права, написанні наукових статей, брати участь у moot-court з міжнародного права, проходити додаткові он-лайн курси з міжнародного гуманітарного права.

Викладач *бере до уваги* інші навчальні та наукові здобутки студента, що підтверджені документально (грамоти, дипломи, сертифікати тощо).

Обов'язковою вимогою є дотримання студентами норм «Кодексу академічної етики Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого» (https://nlu.edu.ua/files/norm_doc/kodeks_academichnoyi_etyky.pdf).

Викладач звертає особливу увагу на дотримання політики недопущення плагіату. У разі виявлення ознак порушення правил щодо недопущення плагіату або самостійності написання роботи може бути прийняте рішення про анулювання оцінки за роботу.

Присутність на лекційних на практичних заняття - обов'язкова. Під час як лекційних, так і практичних занять студенти мають право в будь який час

ставити викладачеві запитання з відповідної теми та запрошуються брати активну участь у дискусії. Під час аудиторних занять прошу використовувати гаджети тільки у навчальних цілях (наприклад, для перегляду презентацій лекції, ведення конспектів лекцій та відстеження потрібної інформації). В разі нагальної потреби можна виходити з аудиторії, не заважаючи при цьому викладачу та іншим студентам.

Контрольні заходи результатів навчання

Оцінювання результатів засвоєння навчальної дисципліни «Міжнародне гуманітарне право» передбачає проведення поточного та підсумкового контролю і здійснюється на основі накопичувальної бально-рейтингової системи.

Поточний контроль знань включає:

- контроль якості засвоєння студентами програмного матеріалу навчальної дисципліни на практичних заняттях із застосуванням таких засобів: усне/письмове опитування, експрес-опитування, вирішення практичних завдань, участь у розробці кейсу, підготовка презентації, есе, реферату тощо. Поточний контроль має на меті перевірку рівня підготовки студента у вивченні матеріалу. У ході практичного заняття студент може отримати оцінку за чотирибальною шкалою (0, 3, 4, 5);

- контроль якості засвоєння студентами програмного матеріалу навчальної дисципліни, що проводиться наприкінці модулів у формі колоквиумів. Обов'язковою формою самостійної роботи студентів є підготовка індивідуальної підсумкової письмової роботи. Максимальна кількість балів за результатами захисту індивідуальної підсумкової письмової роботи – 20 балів.

Формою *підсумкового контролю* знань здобувачів вищої освіти з навчальної дисципліни є диференційований залік. Мінімальна кількість балів для отримання диференційованого заліку – 60.

Шкала підсумкового педагогічного контролю:

Оцінка за шкалою ECTS	Визначення	Оцінка за національною шкалою	Оцінка за 100- бальною шкалою, що використовується в НЮУ
A	Відмінно – відмінне виконання, лише з незначною кількістю помилок	5	90 – 100
B	Дуже добре – вище середнього рівня з кількома помилками	4	80 – 89
C	Добре – у цілому правильна робота з певною кількістю незначних помилок		75 – 79
D	Задовільно – непогано, але зі значною кількістю недоліків	3	70 – 74
E	Достатньо – виконання задовольняє мінімальні критерії		60 – 69
FX	Незадовільно – потрібно попрацювати перед тим, як перескладати	2	35 – 59
F	Незадовільно – необхідна серйозна подальша робота, обов’язковий повторний курс		0 – 34